

ÖKAT VÅLD OCH/ELLER VIDGADE DEFINITIONER?

EN EMPIRISK OCH TEORETISK ANALYS AV DEN LÅNGSIKTIGA VÅLDS- UTVECKLINGEN*

AV PROFESSOR HANNS VON HOFER

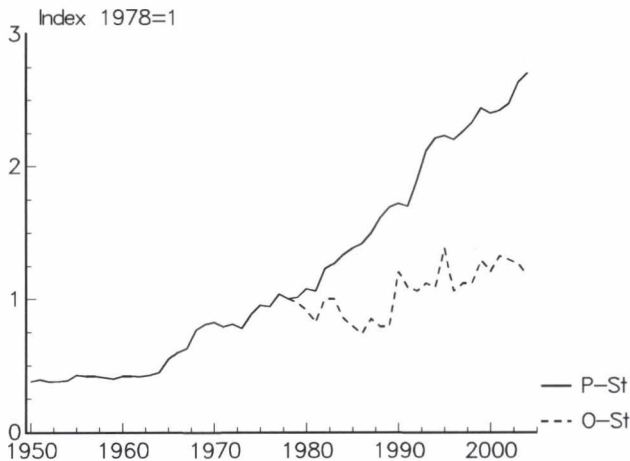
*Using Sweden as an example, the essay analyzes the long-term development of individual violence since the middle of the 19th century. Individual violence reached its lowest level in the years between World I and World War II. Since the mid-1960s, individual violence has increased again, without reaching the high levels of the 1850s. The author argues that the renewed increase is both real and conceptual. It is real in the sense that factual violence has increased (as, by way of example, homicide data from vital statistics clearly show). The increase is, however, also conceptual as demonstrated by the application and enforcement of wider social and legal definitions of what is considered violence. The author speculates that the underlying reasons for this expanded conceptualization are connected to three basic characteristics of modernization: (1) fewer deviations from expected normality, (2) increased standardization of life processes, and (3) greater intolerance for hardship and pain. These traits have decreased people's tolerance for what is considered an acceptable use of force and thereby widened the range of behaviours likely to be perceived as criminal violence.***

En snabb genomgång av flera olika länders kriminalstatistik visar något som stämmer till eftertanke. Fler och fler misshandelsbrott har genom åren registrerats i polisens statistik (Westfelt, 2001). Data från offerundersökningar förmedlar däremot en annan bild, där nivån ligger mer eller mindre oförändrad år från år. Så vitt jag vet gäller detta förhållande för de skandinaviska länderna (Balvig & Kyvsgaard 2006; Stene & Rønning, 2005; Sirén & Honkatukia, 2005), England & Wales (Dodd m.fl. 2004), Holland (Wittebrod & Junger 2002), Tyskland (Oberwittler & Höfer 2005) och USA fram till början av 1990-talet (BJS 1993; Eisner, 2003a). Figur 1 visar utvecklingen i Sverige¹.

* Artikeln är en reviderad version av ett tidigare arbete med titeln "Gewaltsensibilität, Gewaltschutzbewegung und Kriminalstatistik" publicerad i *Jahrbuch für Rechts- und Kriminalsoziologie* '03. Ett stort tack riktas till Magnus Hörnqvist som översatte den tyska texten till svenska och till Anita Heber, Magnus Hörnqvist och Henrik Tham för värdefulla synpunkter och kritik.

** Title in English: *Is Violence Increasing or are the Definitions of Violence Expanding? An Empirical and Theoretical Analysis of Long-Term Trends in Violence*. Original in Swedish.

Figur 1. Sverige: Misshandelsutvecklingen enligt polisens brottsstatistik (P-St), 1950-2004 respektive offerundersökningar (O-St), 1978-2004. För befolkningstillväxt korrigerade tal. Index 1978=1.

Det finns olika försök i litteraturen att tolka de motstridiga resultaten. Man kan urskilja två huvudsakliga argumentationslinjer.

1. Det faktiska våldet fångas i grunden på ett korrekt sätt i offerundersökningarna, varför ökningarna i polisstatistiken bör tillskrivas olika felkällor i polisstatistiken och/eller ett förändrat anmälningsbeteende hos de utsatta, allmänheten och myndigheter.
2. Båda metoderna – offerundersökningar och polisstatistik – kan användas för att mäta våldsutvecklingen, men de mäter olika segment av ett vidsträckt våldsspektrum. Offerundersökningar beskriver framför allt det våld som sker i socialt anpassade medborgares livsmiljöer (delvis med undantag för våld inom familjen), medan polisens brottsstatistik också fångar de typer av våld som inte omfattas av offerundersökningarna (t.ex. våld i starkt marginaliserade grupper eller våld i skolan). Jämfört med den första förklaringen tillmäts eventuella förändringar av anmälningsbenägenheten ingen eller i varje fall avsevärt mindre betydelse.

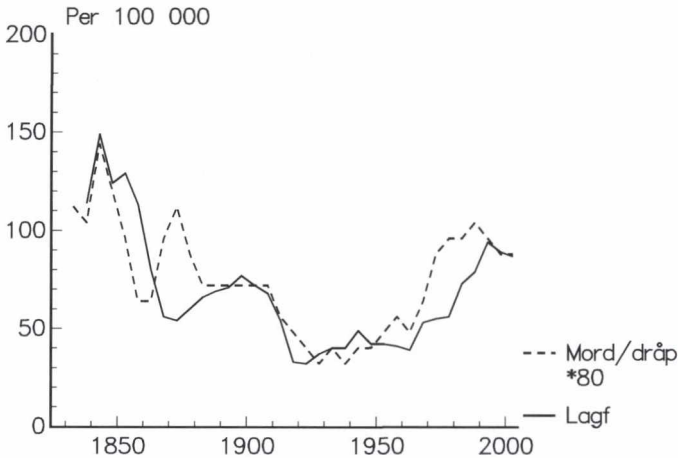
Det är inte min avsikt att här tränga djupare in i dessa frågor. Däremot vill jag visa att uppfattningen om vad som betraktas som våld är av grundläggande betydelse för såväl offerundersökningar som polisstatistik, och att båda statistikgrenarna påverkas av de förändringar som sker över tid i fråga om vad som upplevs och betraktas som våld. Min utgångspunkt är att våld är ett fenomen som konstitueras på varierande sätt i skilda sociala sammanhang, geografiska rum och tidsperioder (jmf Imbusch, 2003:33-35). Vad som upplevs och definieras som våld är starkt kontextberoende – långtifrån allt tillfogande av fysisk eller psykisk skada/smärta uppfattas som våld av de berörda eller tredje part.

I det följande tänker jag illustrera dessa definitionsprocesser med material från den svenska historien. Att jag väljer Sverige som exempel hänger naturligtvis ihop med att jag är mer förtrogen med svenska förhållanden än med utvecklingen i andra länder. Men jag utgår från att den svenska historien uppvisar tendenser som kan betraktas som generella, åtminstone i ett europeiskt perspektiv. Det huvudsakliga skälet för detta antagande är att utvecklingen i Sverige historiskt inte verkar skilja sig på något avgörande sätt från den i andra länder. Jag inskränker mig till att diskutera våldsanvändning mellan individer – framför allt i form av mord, dråp och misshandel. Detta innebär att andra former av våldsutövning, t.ex. våldtäkt och rån, inte tas upp här. Våldtäkt och rån exkluderas för att göra framställningen någorlunda hanterbar. Av samma skäl exkluderas också olika former av kollektivt våld, som till exempel krig, förföljelse, terror och folkmord.²

DEN HISTORISKA UTVECKLINGEN

Vi har idag en bra överblick över hur åtminstone det dödliga våldet (mord, dråp, misshandel med dödlig utgång) utvecklats i stora delar av Europa under de senaste 500-600 åren. Detta tack vare Manuel Eisners (2001; 2003a; 2003b) förtjänstfulla sammanställningar, enligt vilka det dödliga våldet har avtagit kraftigt under denna tidsperiod.³ Som lägst var nivån under mellankrigstiden. Sverige kan med lätthet infogas i den allmänna europeiska utvecklingen (Jansson, 1998; Kaspersson, 2000) och när det gäller Sverige kan man dessutom visa att utvecklingen av dödligt våld samvarierar med utvecklingen av lagföringar för misshandel sedan början av 1840-talet (figur 2). För såvitt denna parallellitet inte uppfattas som en ren tillfällighet, kan den tolkas som att det i Sverige finns förhållandevis tillförlitliga historiska indikatorer på – kriminaliserad – våldsanvändning mellan individer (jmf Eisner, 2003a:44).

Figur 2. Sverige: Mord, dråp och misshandel med dödlig utgång (enl. dödsorsaksstatistiken, uppräknat med faktorn 80) samt för misshandel lagförda personer (enl. lagföringsstatistiken), 1841-2004. Per 100 000 invånare. 5-års medeltal.

Enligt figur 2 kan utvecklingen i Sverige under de senaste 160 åren beskrivas på följande sätt: under den andra hälften av 1800-talet minskar det kriminaliserade våldet, botten nås under första hälften av 1900-talet men mot slutet av epoken sker en ökning. I den internationella litteraturen finns likartade förlopp beskrivna (t ex Christie, 1975, Gurr, 1981; Franke, 1994; Eisner, 1995; Westfelt, 2001; Killias, 2002).

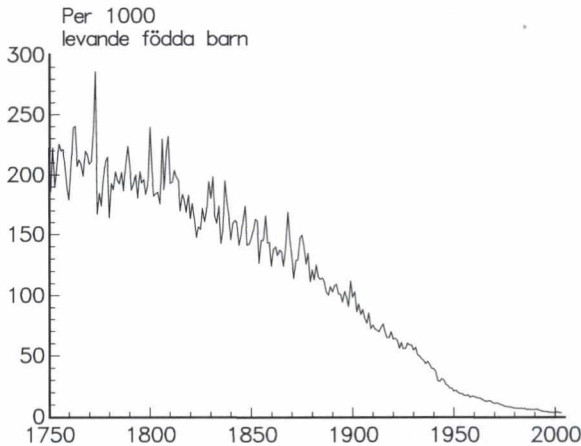
Innan jag ger mig in på en närmare tolkning av utvecklingen i Sverige, vill jag först ta upp frågan varför man bör ta hänsyn till *skiftande situationsdefinitioner* när våldsutvecklingen ska tolkas. Mina idéer är högst spekulativa och ska ses som ett försök att komplettera traditionella förklaringar (t.ex. Eisner, 2003b), som tar avstamp i civiliserings-, disciplinerings- och individualiseringsprocesser. Dessa ansatser försöker förklara förändringar av den *faktiska* våldsanvändningen (dvs. om fler eller färre utöver respektive utsätts för våld) utan att direkt beröra frågan om den historiskt skiftande förståelsen av själva fenomenet "våld". Min utgångspunkt är att utvecklingen kännetecknas av en stigande känslighet för våld (jmf Soman, 1980; Gurr, 1981), vilken i sin tur kan hänga ihop med faktiska förändringar i moderniseringsprocessen. Mina spekulationer utgår från tre specifika iakttagelser i kombination med en materialistisk historieförståelse.

Iakttagelse 1: Minskade störningar

På grund av framsteg under de senaste 250 åren har moderna samhällen uppnått en allt större kontroll över naturen. Ätminstone i Europa och andra utvecklade delar av

världen har detta inneburit en långtgående minskning av störningar i samhällslivet förorsakade av naturkatastrofer, hungersnöd, epidemier, farsoter, insektsangrepp och liknande. Vardagslivet har blivit betydligt mer förutsebart. Avvikelse från en förväntad normalitet sker mera sällan. Data över spädbarnsdödligheten i Sverige mellan åren 1751 och 2004 kan åskådliggöra denna förändring (figur 3). Såväl antalet döda spädbarn som den årliga variationen av dödsfall har minskat kraftigt under de senaste 250 åren.

Figur 3. Sverige: Spädbarnsdödligheten under det första levnadsåret. Per 1000 levande födda barn, 1751-2004.

Iakttagelse 2: Utvidgade standardiseringar och normeringar

Den ovan beskrivna ökande kontrollen över naturen är till viss del förknippad med skapandet av normer och riktvärden (t ex normaltids, DIN, SI, ISO). Det var just sådana standardiseringar och normeringar som möjliggjorde en betydande del av kontrollen över omvärlden och produktionsökningen. Standardiseringen av vikter, mått och tid under den senare hälften av 1800-talet är "milstolpar" i denna utveckling.⁴ Standardiseringar och normeringar påverkade dock inte enbart produktionsätten utan även människors liv i stort. Idag är det privata liksom det sociala livet i hög utsträckning normerat i våra typer av samhällen.⁵ Utrymmet för variation och avvikelse har systematiskt krympt (samtidigt som människors valfrihet har ökat påtagligt).

Iakttagelse 3: Växande intolerans och ökad känslighet för smärta

Dessa två sammanflätade processer, å ena sidan den växande kontrollen över naturen och å andra sidan den tilltagande normeringen av vardagen, tycks ha inverkat på människors förväntningar på så sätt att toleransen mot avvikelser har avtagit.

Beredskapen att acceptera störningar i den vardagliga rutinen har minskat. Denna hypotes ligger i linje med det som William H McNeill (1977) har uttryckt på följande sätt i sin historiska studie "Plagues and Peoples" (s. 257):

A world where sudden and unexpected death remains a real and dreaded possibility in everyone's life experience makes the idea that the universe is a great machine whose motions are regular, understandable and even predictable, seem grossly inadequate to account for observed reality. Epidemic disease, after all, strikes erratically as well as unpredictably, and can never be dismissed as insignificant by those exposed to it. Before the findings of the astronomers and mathematicians of the seventeenth century could become a basis for popularized world view, therefore, epidemic disease had also to relax its dominion over human mind and bodies.

Något liknande gäller troligen också i fråga om toleransen mot elände, nöd, umbäranden, sjukdomar och smärta. Det utbredda lidandet har minskat inom ramen för moderniseringsprocessen; många sjukdomar har utrotats eller kan åtminstone behandlas. Smärtupplevelser har i viss mån blivit kontrollerbara. Denna omfattande minskning av faktiskt lidande har sannolikt samtidigt sänkt den subjektiva toleranströskeln i förhållande till smärta, och därigenom på längre sikt höjt känsligheten för smärta. Smärta är ju alltid att betrakta som en *subjektiv* upplevelse.

I äldre samhällen gjorde det bokstavligen talat ont att leva. Där fanns den ständigt närvarande hungern; det hårda kroppsarbetet som flertalet kvinnor och män var tvungna att utföra (tvätta kläder i kallt vatten eller skura golv på sina bara knän); reumatiska sjukdomar på grund av dåligt uppvärmda bostäder; operationer utan bedövning; bristen på smärtstillande medel; med mera. Därför är det högst förståeligt att de stora världsreligionerna – buddhismen, hinduismen, islam, juden- och kristendomen – betraktar lidandet som ett existentiellt grundvillkor.⁶

I det moderna samhället har fysisk smärta däremot blivit en social undantagsföreteelse – upplevd och definierad som onaturlig – tack vare en mängd teknologiska, ekonomiska och medicinska framsteg, exempelvis smärtstillande läkemedel – "pain killers". Den särskilda historien om kemisk smärt lindring är förhållandevis kort och sträcker sig – precis som historien om standardisering – tillbaka till andra hälften av 1800-talet.⁷

TESEN: MINSKAD TOLERANS FÖR SMÄRTA – ÖKAD KÄNSLIGHET FÖR VÅLD
Om jag nu ska summera mina tre iakttagelser – normalisering, standardisering och avtagande smärttolerans – blir slutsatsen, att de här beskrivna processerna kan ha medfört ökad känslighet för våld i såväl fysiskt som psykiskt hänseende. För det som är typiskt för våldshändelser är just karaktären av oväntad,

plötslig störning, och upplevelsen av denna störning får antas vara desto mera negativ ju större förväntningar man har på en normalitet fri från störningar. Följaktligen blir det som upplevs och definieras som otillbörlig våldsanvändning genom historien en allt vidare kategori, på samma gång som det sker en faktisk och dokumenterad minskning av individens faktiska våldsanvändning. Denna dubbla och komplexa process bestående av en social vidgning av det som upplevs som straffvärt våld och en minskning av den faktiska våldsanvändningen kan åskådliggöras på ett exemplariskt sätt, dels genom historien om den legala våldsanvändningen i Sverige, dels genom det dokumenterade våldets utveckling (jmf Gurr, 1981).

Båda utvecklingarna kan sammanfattas i tabellform. Det angivna året hänför sig till den tidpunkt då åtgärden formellt infördes eller avskaffades; i praktiken kan det naturligtvis ha inträffat både tidigare och senare.

Avskaffandet av kroppsstraffningar

- 1855 Avskaffandet av kroppsstraff som straffrättslig påföljd för vuxna personer
- 1858 Avskaffandet av husbondens rätt att aga tjänstefolk (män över 17 år och kvinnor över 15 år)
- 1865 Avskaffandet av mannens rätt att aga kvinnan inom äktenskapet
- 1868 Avskaffandet av kroppsstraff som disciplinåtgärd inom det militära
- 1905 Avskaffandet av kroppsstraff som straffrättslig påföljd för minderåriga
- 1920 Fullständigt avskaffandet av rätten att aga minderåriga inom hushållet eller företaget
- 1921 Avskaffandet av dödsstraffet i fredstid
- 1922 Avskaffandet av rätten att aga på handelsfartyg
- 1928 Avskaffandet av rätten att aga i realskolan
- 1938 Avskaffandet av kroppsstraff som disciplinåtgärd i fängelset
- 1958 Avskaffandet av rätten att aga i folkskolan
- 1960 Avskaffandet av rätten att aga minderåriga inom barnavården
- 1973 Avskaffandet av dödsstraffet i krigstid
- 1979 Avskaffandet av föräldrars lagliga rätt att aga sina barn

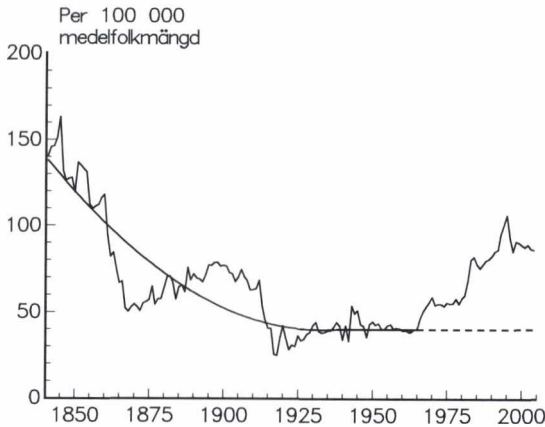
Utvidgningen av våldsdefinitionen

- 1944 Grov misshandel faller under allmänt åtal
- 1957 *Missbruk* av förälders rätt att aga blir straffbart, även om det enbart innebär lindrig misshandel, genom att SL 14:16 upphävs
- 1965 Begreppet misshandel utvidgas till att även omfatta tillfogande av smärta; fängelsestraff införs som normal påföljd i straffskalan

- 1965 Förbud mot våldtäkt inom äktenskapet
- 1969 Förbud mot professionella boxningsmatcher⁸
- 1982 Förbud mot kvinnlig omskärelse
- 1984-2005 Flera utvidgningar av våldtäktsbegreppet
- 1998 Upprepat våld inom äktenskapet eller samboförhållandet blir ett eget brott (kvinnofridskränkning)

Det framgår av denna uppställning att så gott som alla befogenheter att använda våld i både den privata och den offentliga sfären avskaffades mellan mitten av 1800-talet och mitten av 1900-talet. Vidare, från och med mitten av 1900-talet kan man se en tydlig tendens till utvidgning av det straffbara området. Sammantaget betyder detta att det skett en omfattande kriminalisering av användning av våld. Den bild som tecknas av statistiken över för misshandelsbrott lagförda personer kan utan större svårigheter infogas i detta utvecklingsschema. Parallellt med att den legala våldsanvändningen inskränktes, minskade också den privata våldsanvändningen under den senare hälften av 1800-talet – i varje fall när det gällde våld mellan vuxna män, för det var framför allt den typen av våld som avhandlades i domstolarna på den tiden (jmf Eisner, 2003a:51). För Sveriges del har också den restriktiva alkoholpolitiken starkt bidragit till denna utveckling (Lenke, 1990).

Figur 4. Sverige: För misshandel lagförda personer, 1841-2004. Per 100 000 av medelfolkmängden.

När det gäller *mord och dråp* har Maria Kaspersson för mellankrigstiden (1920-1939) formulerat hypotesen att det dödliga våldet som fanns kvar under denna tid skulle kunna betraktas som en *rest*, dvs. ”det våld som inga samhällsförändringar,

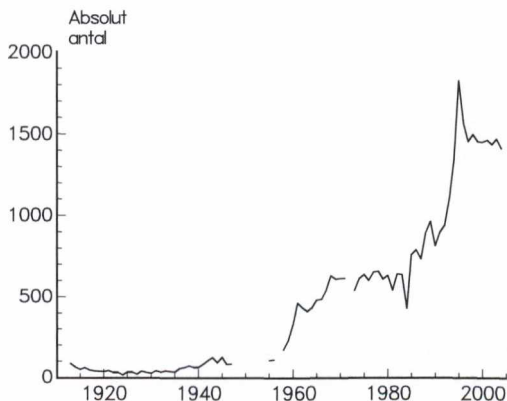
ändrade beteendemönster eller förbättrade medicinska och andra kunskaper /.../ råå på – det är det våld som samhället inte kan bli av med” (Kaspersson, 2000:213).

Förnyad ökning

Att det synliga våldet inte förblev stabilt efter andra världskriget utan i stället ökade igen hänger ihop med dels *faktiska*, dels *konceptuella* förändringar. Ökningen som sådan är inte ett isolerat svensk fenomen, utan inträffade också i många andra västliga industriländer (Eisner, 2003a:55; Falck m.fl., 2003:9). När det gäller faktiska förändringar i Sverige ökade våldet – framför allt under 1960- och 70-talen – i samband med omfördelningen av alkoholkonsumtionen från små- till storkonsumenter; med utvecklingen av en grupp kriminellt belastade personer samt det faktum att Sverige blivit ett invandringsland (von Hofer, 2003: Kap 1). Alkoholkonsumtion (Room, 1983), fattigdom och marginalisering (Crutchfield & Wadsworth, 2003) samt migration och segregation (Short, 2003) betraktas inom den empiriska forskningen som betydelsefulla våldsdrivande faktorer.

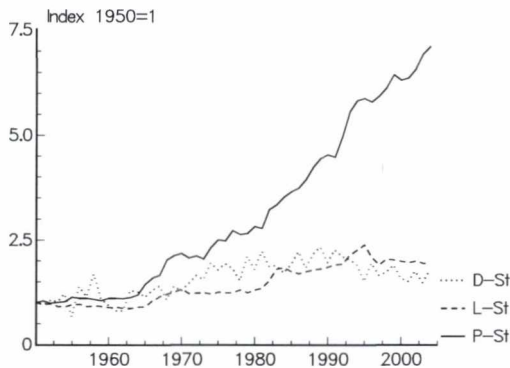
Men ökningarna när det gäller misshandel är också en konsekvens av konceptuella förändringar i form av lagändringen år 1965 (ett vidgat misshandelsbegrepp börjar tillämpas) och förändrade kontrollprioriteringar. Således har ökningen efter 1980 delvis samband med ändringen av åtalsreglerna vid misshandel år 1982, som innebar att fler *vuxna* män som misshandlat kvinnor kom att lagföras och straffas (Knutsson, 1985). Ett annat uttryck för ändrade kontrollprioriteringar är även den tydliga ökningen av exempelvis mycket *unga* män i lagföringsstatistiken.

Figur 5. Sverige: För misshandel lagförda ungdomar (15-17 år), 1913-2004. Absolut antal.

Det framgår av figur 5 att den straffrättsliga kontrollen av unga män i princip var obetydlig fram till slutet av 1950-talet. Dessförinnan definierades inte unga mäns våldsytttringar som kriminellt våld, även om bråk och slagsmål var vanligt förekommande på den tiden (Eriksson, 1939; Nilsson, 2004). De händelser som överskred gränserna för det socialt acceptabla reglerades genom den informella sociala kontrollen i exempelvis skolan, på arbetsplatsen eller i grannskapet. Numera används straffrätten allt oftare i dessa sammanhang. Estrada (1999) har analyserat utvecklingen sedan mitten av 1980-talet närmare och bland annat uppmärksammat att det skett en förskjutning av definitionerna i skolvärlden. I synnerhet definieras *lättare* former av våld mellan elever i växande utsträckning som ett straffrättsligt problem, som därmed anses ligga utanför skolans kompetensområde. Liknande tendenser kommer för övrigt till uttryck i utvecklingen av *mobbning* som socialt problem. Det som tidigare generationer sett som naturliga inslag är idag oacceptabelt och förbjudet (Tham, 2001:33).

Figur 6. Sverige: Anmälda misshandelsbrott (polisstatistik, P-St), för misshandel lagförda personer (lagföringsstatistik, L-St) samt våldsamma dödsfall (dödsorsaksstatistik, D-St, 2003-2004 preliminära uppgifter), 1950-2004. Per 100 000 invånare. Index 1950=1.¹²

Samtidigt kännetecknas tidsperioden av en etablering av intresseorganisationer med målet att skydda barn och kvinnor från våld (Lindgren, 2004). År 1971 grundades exempelvis BRIS, Barnens Rätt i Samhället. År 1978 slog den första kvinnojouren upp portarna och 1984 bildades ROKS, Riksorganisationen för Kvinnojourer i Sverige. Fyra år senare, 1988, konstituerade sig BOJ, Brottsofferjourernas Riksförbund. Även i detta avseende följer utvecklingen i Sverige ett internationellt mönster (Zedner, 2002) och utvecklingen kan tolkas i termer av ett "human rights"-perspektiv som gör sig gällande, där politiskt svaga grupper som barn, ungdom och kvinnor i tilltagande grad tillerkänns rättigheten att inte behöva utsättas för övergrepp (Tham, 2001:31).⁹

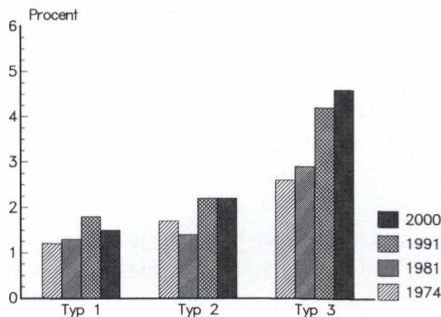
Under 1980-talet blir anti-våldsdiskursen¹⁰ allmängods i den dagspolitiska diskussionen i Sverige och den får återverkningar på lagstiftningens, polisens och domstolarnas praktik. Våld mot kvinnor och barn prioriteras högre än tidigare och bedöms mera allvarligt av rättssystemet; alla grader av misshandel görs till brott som faller under allmänt åtal; anmälningsplikten vid misstanke om våld vidgas systematiskt för flera myndigheter. Även brottstatistikens redovisningssätt ändras: sedan 1981 redovisas misshandelsbrotten uppdelade på typ av brottsoffer – barn, ungdom, kvinnor och män.

Stigande frekvenser i kriminalstatistiken, särskilt i polisens statistik, är den omedelbara följderna av denna problemomdefiniering och förskjutningar äger rum när det gäller brottsoffer. Under åren 1981-83 avsåg 41 procent av de polisanmälda misshandelsbrotten våld riktat mot kvinnor och barn; i slutet av perioden (åren 2002-04) var motsvarande andel 46 procent.¹¹

SLUTSATSER

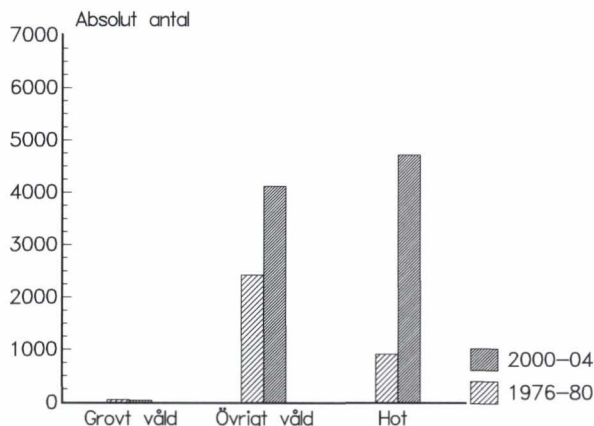
I ett historiskt perspektiv har den faktiska användningen av våld mellan individer minskat. Flera europeiska länder, inklusive Sverige och andra nordiska länder, kännetecknas dock av att det officiellt registrerade våldet ökat under de sista årtiondena på 1900-talet. Ökningen är dels reell (se framför allt dödsorsaksstatistiken), dels konceptuell, dvs. den hänger samman med sociala och juridiska förändringar av vad som betraktas som straffvärt våld.¹³ Tydligt kommer denna förskjutning till uttryck i offerundersökningar (se Figur 7). Förändringarna under de senaste 25 åren är desto större ju lindrigare våld som använts. Detta tyder på att de berörda personerna i växande utsträckning tolkar gränsfall som "våldsamma" eller "hotfulla", vilket ligger helt i linje med den ovan postulerade ökade känsligheten för våld.¹⁴

Figur 7. Sverige: Offerundersökningar (LNU), 1974-2000. Andel tillfrågade (i procent) som uppger att de under de senaste tolv månaderna blivit utsatt för våld med synlig skada (Typ 1), för våld utan synlig skada (Typ 2) respektive enbart hot (Typ 3). Källa: Levnadsnivåundersökningar genomförda av Institutet för social forskning (SOFI), Stockholms universitet.

En liknande utveckling kan utläsas ur brottsstatistiken när det gäller anmälningar om våld och hot mot tjänsteman (Kap. 17 BrB; se Figur 8). Den kraftigaste ökningen uppvisar hotbrotten, medan de fåtaliga fallen av grovt¹⁵ våld är oförändrade (knappt 50 brott årligen 1976-80 och knappt 40 brott årligen 2000-04).

Figur 8. Våld och hot mot tjänsteman (Kap.17 BrB). Anmälda brott i absoluta tal, 1976-80 och 2000-04 (exkl. 2001: EU-toppmötet i Göteborg). Källa: Uttag ur Brå:s brottsdatabas 2005-12-29.

I polisens statistik och i lagföringsstatistiken hittar man nu också grupper som tidigare lyste med sin frånvaro. När det gäller gärningsmän handlar det om mycket unga män och när det gäller brottsoffer är det fråga om barn, ungdom och vuxna kvinnor. Dessa förändringar är inte i första hand en konsekvens av förändringar av den faktiska våldsanvändningen utan snarare en följd av förändrade kontrollstrategier och maktstrukturer. Unga mäns våldsyttningar regleras i tilltagande utsträckning med straffrättsliga medel, samtidigt som våld mot barn, ungdom och framför allt kvinnor numera inte bara anses som socialt oacceptabelt, utan också som straffvärt. Eftersom straffrätten alltid också är ett uttryck för maktutövning, betyder detta att maktbalansen sakta förskjuts till förmån för kvinnor och barn och till nackdel för (unga) män.

Litteratur:

- Althoff, Marina & Egelkamp, Margreth, (2006), "Innere Sicherheit und Kriminalitätsentwicklung. Ambivalenzen der niederländischen Kriminalpolitik", *Neue Kriminalpolitik*, 18(1):33-37.
- Balvig, Flemming & Kyvsgaard, Britta, (2006), *Volden i Danmark 1995 og 2005*. <http://www.jm.dk/image.asp?page=image&objno=74779> (2006-05-18)

- BJS, (1993), *Highlights from 20 Years of Surveying Crime Victims*. The National Crime Victimization Survey, 1973-92. Office of Justice Programs. Bureau of Justice Statistics. October 1993, NCJ-144525. Department of Justice/Washington D.C.
- Brott som kommit till polisens kännedom år 1950, (1952), *Brott som kommit till polisens kännedom år 1950* av Statistiska centralbyrån. Statistiska centralbyrån/Stockholm.
- Christie, Nils, (1975), *Hvor tett et samfunn?* Christiam Ejlers' Forlag/Universitetsforlaget/København & Oslo.
- Crutchfield, Robert D. & Wadsworth, Tim, (2003), "Poverty and Violence". I: Wilhelm Heitmeyer & John Hagan (red.), *International Handbook of Violence Research*, s. 67-82. Kluwer Academic Publishers/Dordrecht/Boston/London.
- Dodd, Tricia, Nicholas, Sian, Povey, David & Walker, Alston, (2004), *Crime in England and Wales 2003/2004*. Home Office Statistical Bulletin 10/04. Home Office/London.
- Eisner, Manuel, (1995), "The effects of economic structures and phases of development of crime". I: *Crime and economy*. Reports presented to the 11th Criminological colloquium (1994). European Committee on Crime Problems, Criminological research, Vol. XXXII, s. 13-51. Council of Europe Publishing/Strasbourg.
- Eisner, Manuel, (2001), "Modernization, Self-Control and Lethal Violence. The Long-term Dynamics of European Homicide Rates in Theoretical Perspective", *British Journal of Criminology*, 41:618-638.
- Eisner, Manuel, (2003a), "The Long-Term Development of Violence: Empirical Findings and Theoretical Approaches to Interpretation". I: Wilhelm Heitmeyer & John Hagan, *International Handbook of Violence Research*, s. 41-59. Kluwer Academic Publishers/Dordrecht/Boston/London.
- Eisner, Manuel, (2003b), "Long-term historical trends in violent crime", *Crime and Justice: A Review of Research*, 30:83-143.
- Eriksson, Torsten, (1939), *Brott och samhälle*. Albert Bonnier/Stockholm.
- Estrada, Felipe, (1999), *Ungdomsbrottslighet som samhällsproblem*. Utveckling, uppmärksamhet och reaktion. Avhandlingsserie Nr 3. Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet/Stockholm.
- Falck, Sturla, von Hofer, Hanns & Storgaard, Anette, (2003), *Nordic Criminal Statistics 1950-2000*. Report 2003:3. Department of Criminology. Stockholm University/Stockholm.
- Franke, Herman, (1994), "Violent crime in the Netherlands. A historical-sociological analysis", *Crime, Law & Social Change*, 21:73-100.
- García-Moreno, Claudia, Jansen, Henrica A.F.M., Ellsberg, Mary, Heise, Lori & Watts, Charlotte, (2005), *WHO Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence against Women*. Initial results on prevalence, healthout-

- comes and women's responses. World Health Organization/Geneva. http://www.who.int/gender/violence/who_multicountry_study/en/ (2006-05-20)
- Gurr, Ted Robert, (1981), "Historical Trends in Violent Crime: A Critical Review of the Evidence", *Crime and Justice: An Annual Review of Research*, 3:295-350.
- von Hofer, Hanns, (2003), *Brott och straff i Sverige*. Historisk kriminalstatistik 1750-2000. Diagram, tabeller och kommentarer. Seminarieversion augusti 2003. Kriminologiska institutionen/Stockholm. [Stencil]
- Häll, Lars, (2004), *Offer för våld och egendomsbrott 1978-2002*. Levnadsförhållanden. Rapport 102. Statistiska centralbyrån/Stockholm.
- Imbusch, Peter, (2003), "The Concept of Violence". I: Wilhelm Heitmeyer & John Hagan (red.), *International Handbook of Violence Research*, s. 13-39. Kluwer Academic Publishers/ Dordrecht/Boston/London:
- Jansson, Arne, (1998), *From Swords to Sorrow*. Homicide and Suicide in Early Modern Stockholm. Acta Universitatis Stockholmiensis. Stockholm Studies in Economic History 30. Almqvist & Wiksell/Stockholm.
- Kaspersson, Maria, (1999), "Dödligt våld i Sverige och andra europeiska länder", *Nordisk Tidsskrift for Kriminalvidenskab*, 86(2):117-136.
- Kaspersson, Maria, (2000), *Dödligt våld i Stockholm på 1500-, 1700- och 1900-talen*. Kriminologiska institutionen. Avhandlingsserie Nr 4. Stockholms universitet/Stockholm.
- Killias, Martin, (2002), *Grundriss der Kriminologie*. Eine europäische Perspektive. Stämpfli Verlag/Bern.
- Knutsson, Johannes, (1985), "Ändrade åtalsregler vid misshandel: Vad har effekten blivit?", *Brå apropå*, 11(2):12-18.
- Lenke, Leif, (1990), *Alcohol and Criminal Violence*. Time Series Analyses in a Comparative Perspective. Almqvist & Wiksell International/Stockholm.
- Lindgren, Magnus, (2004), *Brottsoffer i rättsprocessen – Om ideala brottsoffer och goda myndigheter*. Jure Förlag/Stockholm.
- McNeill, William H., (1977), *Plagues and People*. Basil Blackwell/Oxford.
- Nilsson, Roddy, (2004), Unga våldsbrottslingar vid mitten av 1800-talet. I: Eva Österberg & Marie Lindstedt Cronberg (red.), *Väldets mening. Makt, minne, myt*, s. 197-218. Nordic Academic Press/Lund.
- Næshagen, Ferdinand Linthoe, (2005), "Den kriminelle voldens U-kurve fra 1500-tall til nåtid", *Historisk tidsskrift*, 84(3): 411-427.
- Oberwittler, Dietrich & Höfer, Sven, (2005), "Crime and Justice in Germany. An Analysis of Revent Trends and Research", *European Journal of Criminology*, 2(4):465-508.
- Room, Robin, (1983), "Alcohol and Crime. 1. Behavioral Aspects". I: Sanford I. Kadish (red.), *Encyclopedia of Crime and Justice*, Band 1, s. 35-44. The Free Press/New York.

- Short, James. F., (2003), "Etnic Segregation and Violence". I: Wilhelm Heitmeyer & John Hagan (red.), *International Handbook of Violence Research*, s. 83-96. Kluwer Academic Publishers/ Dordrecht/Boston/London.
- Sirén, Reino & Honkatukia, Päivi (red.), (2005), *Victimisation to Violence in Finland*. Results from 1980–2003 National Surveys. <http://www.om.fi/optula/uploads/s3hi4e.pdf> (2006-05-20)
- Soman, Alfred, (1980), "Deviance and Criminal Justice in Western Europe, 1300-1800: An Essay in Structure", *Criminal Justice History*, 1:1-28.
- Stene, Reid Jone & Rønning, Elisabeth, (2005), *Ungdom er mest utsatt for lovbrudd*. <http://www.ssb.no/emner/03/05/vold/> (2006-05-20)
- Tham, Henrik, (2001), "Brottsoffrets uppkomst och framtid". I: Malin Åkerström & Ingrid Sahlin (red.), *Det motspänstiga offret*, s. 27-45. Studentlitteratur/Lund.
- Wittebrod, Karin & Junger, Marianne, (2002), "Trends in violent crime: A comparison between police statistics and victimization surveys", *Social Indicators Research*, 59:153-173.
- Westfelt, Lars, (2001), *Brott och straff i Sverige och Europa*. En studie i komparativ kriminologi. Avhandlingsserie Nr 5. Kriminologiska institutionen. Stockholms universitet/ Stockholm.
- World Youth Report 2003, (2004), *World Youth Report 2003*. The global situation of young people. United Nations/New York. <http://www.un.org/esa/socdev/unyin/wyr03.htm> (2006-05-20)
- Zedner, Lucia, (2002), Victims. I: Mike Maguire, Rod Morgan & Robert Reiner (red.), *The Oxford Handbook of Criminology*. 3:e uppl., s. 419-456. Oxford University Press/Oxford.

Noter:

- ¹ Vid tolkningen av figur 1 bör beaktas att den svenska brottsstatistiken räknar enskilda brott medan offerstatistiken räknar personer (som uppger att de varit utsatta för våld med synlig resp. icke-synliga kroppsskada, 16-74 år). Detta försvårar exakta jämförelser. *Källor*: Brottsförebyggande rådet och SCB.
- ² När det gäller det kollektiva dödandet framstår 1900-talet som särskilt våldsamt. Hummel (freedomspc.blogspot.com/2005/11/reevaluating-chinas-democide-to-be.html; 2006-05-20) skattar att totalt 212 miljoner människor dött till följd av statligt våld ("democide") och 38 miljoner till följd av krig.
- ³ Se även Kaspersson (1999). – Utan referenser till Eisners eller Kasperssons arbeten har nyligen Næshagen (2005) ifrågasatt våldsminskningen för Norges del. Istället anser han att dagens våldsnivå i Norge skulle motsvara 1500-talets, om medicinens framsteg att rädda liv tas med i beräkningen.
- ⁴ År 1875 grundades Internationella byrån för mått och vikt i Paris. År 1884 standardiserades klocktiden vid en konferens i Washington, och 1889 infördes meter-måttet. Det följdes av grundandet av DIN i form av Normenausschuss der deutschen Industrie (NADI) 1917, grundandet av ISO (International Organisation for Standardisation) 1947 och SI (Système International d'Unités) 1960.
- ⁵ Exempelvis är mina kläder och mina glasönglas normerade, liksom mjölken i mataffären, pappersarken jag skriver på, den dator jag använder, den tid enligt vilken jag går upp och går till sängs, huset som jag bor i liksom en mängd arbetsprocesser.

- ⁶ I Uppenbarelseboken 21:4 heter det exempelvis att "ingen sorg och ingen klagan och ingen smärta" ska finnas i det tillkommande Gudsriket (<http://www.bibeln.se>; 2006-05-20).
- ⁷ Som stationer på vägen kan nämnas upptäckten av den bedövande och smärtstillande effekten av eter, kloroform, lustgas och klorhydrat runt 1800-talets mitt; kokain, aspirin och barbiturater vid sekelskiftet; sömnmedlet evipan i mitten av 1930-talet, antibiotika (t.ex. penicillin) på 1930- och 1940-talen, lugnande medel (t.ex. valium) i början av 1960-talet och antidepressiva läkemedel (t.ex. Prozac) i slutet av 1980-talet.
- ⁸ Regeringen har dock år 2006 överlämnat en remiss till Lagrådet som föreslår en ny lag om att tillstånd ska krävas för att anordna vissa kampsportmatcher i framtiden. Syftet är att enbart förbjuda sådan kampsport där deltagarnas säkerhet inte är godtagbar. Den nya lagen ska ersätta den nuvarande lagen om förbud mot professionell boxning (<http://www.regeringen.se/sb/d/6356/a/57546>; 2006-05-20).
- ⁹ Se t.ex. FN:s "World Youth Report 2003" (2004) och WHO:s "Multi-country Study on Women's Health and Domestic Violence Against Women" (Garcia-Moreno m.fl., 2005) och de bakomliggande kvinno- och barnkonventionerna (http://www.manskligarattigheter.gov.se/extra/page/?action=page_show&id=61&module_instance=10; 2006-05-20).
- ¹⁰ Det finns ett intressant undantag. Medan kvinnoorganisationer exempelvis har lyckats definiera pornografiska framställningar som en form av våld och nästan fullständigt fått bort pornografi från det offentliga rummet, har våldsskildringar ökat kraftigt i filmens, TVs, video- och dataspelens fiktiva värld. Det är främst en följd av att importen av utländska våldsskildringar skyddas av frihandelsavtal och grundlagsskyddade bestämmelser om konstituerad frihet och allmän yttrandefrihet. Det har inte bildats några intresseorganisationer för att bekämpa det så kallade underhållningsvåldet. Vad som finns är *Våldsskildringsrådet* (som 2004 bytt namn till *Medierådet*, www.medieradet.se), vilket grundades 1990 på regeringens initiativ med det vaga syftet att "utbilda och informera mediekritiska medborgare". – Det första åtalet för olaga våldsskildring i ett datorspel (*Postal 2*) väcktes 2005 (Justitiekanslerns beslut 2005-01-20, Dnr 1548-04-33). Målet är ännu inte avgjort (se http://hd.se/helsingborg/2005/11/25/vaaldsamt_dataspel_raetten; 2006-05-20).
- ¹¹ Tyvärr saknas motsvarande statistiska uppgifter för tiden före 1980-talet. Under 1950-talet fanns dock i brottsstatistiken uppgifter om uppklarade fall av "hustrumisshandel". 1950: 325; 1951: 426; 1952: 437; 1953: 415; 1954: 474; 1955: 579; 1956: 595; 1957: 532; 1958: 517; 1959: 408; 1960: 408 (*Brott som kommit till polisens kännedom år 1950*, Tab. 2 och motsvarande tabell i senare årgångar). Dessa uppklarade fall av hustrumisshandel motsvarar ca 7 procent av samtliga under perioden uppklarade misshandelsbrott.
- ¹² Vid tolkningen av figur 6 ska beaktas att den svenska polisstatistiken räknar enskilda brottsliga händelser medan lagföringsstatistiken räknar den lagförda personens huvudbrott. Detta försvårar exakta jämförelser.
- ¹³ Konceptuella förändringar omfattar även eventuella förändringar av anmälningsbenägenheten. Enligt tillgängliga offerundersökningar har anmälningsbenägenheten exempelvis ökat i Danmark (1971-2005; Balvig & Kyvsgaard, 2006:39), men uppenbarligen inte i Sverige (1978-2002; Häll, 2004:73).
- ¹⁴ Jfr. den parallella utvecklingen i Holland när det gäller rättsväsendets reaktion på fall av lindrig misshandel (Althoff & Egelkamp, 2006:36).
- ¹⁵ Med "grovt" avses här våld som lett till arbetsoförmåga i minst ett dygn. Enligt kodningsinstruktionerna avser denna brottstyp enbart poliser, inte övriga tjänstemän eller väktare. – År 2001 har utslutits ur redovisningen i figur 8. EU-toppmötet i Göteborg detta år påverkade statistikens utfall på ett onormalt sätt. Statistiken kom att redovisa ovanligt många fall av "övrigt våld" och onormalt få fall av "hot".

Adresse:
 Kriminologiska institutionen
 Stockholms universitet
 SE-106 91 Stockholm
 Hanns.Hofer@crim.su.se